

ŞİFAÎ/TABİBÎ, RAMAZAN AKÇA (1892/1893-1955)*

Âşık

Bayram DURBİLMEZ

Anahtar Kelimeler: Şifaî/tabibî, Âşık Edebiyatı, Sorgun, Yozgat, 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Asıl adı Ramazan Akça'dır. Şiirlerinde genellikle Şifaî, bazen de Tabibî mahlasını kullanır. 1892-1893'te, Yozgat'ın Sorgun ilçesine bağlı Taşpınar köyünde doğar. Nüfus kayıtlarına göre ise doğum tarihi 1 Temmuz 1894'tür. Bozulus Oymağı, Mamalu Aşireti, Ağcalı Cemaati, Akçaoğulları/Aygırcıoğulları sülâlesindendir. "Ocaklılar" olarak da bilinen ve halk hekimliği yapan bir aileye mensuptur. Babasının adı Ahmet, annesinin adı Meryem'dir. Penpe Hanım ile 1924'te evlenir. Bu evliliklerinden Süleyman, Hacı/ Hacı Veli, Mevlüt ve Kemal adlarında dört oğlu; Meryem ve Cennet adlarında iki kızı olur (Durbilmez 2018: 205).

İyi bir eğitim gördüğü şiirlerinden anlaşılmaktadır. Sözlü kültür ve yazılı kültür ortamlarında yetişir. Hem Osmanlı-Türk harfleriyle ve hem de Latin harfleriyle okuyup yazabildiği, Kuran-ı Kerim'i aslından okuyup anlayabilecek kadar Arapça bildiği ifade edilmektedir. Çiftçilik, hayvancılık ve şifacılık yaparak geçimini sağlar. Çevrede "Doktor Ramazan Çavuş" olarak da tanınmakla birlikte resmî bir tıp tahsili bulunmadığı, "ocaklı" bir aileye mensup olduğu için hastaları gelenekli yöntemlerle tedavi eden bir "şifacı" olduğu belirtilmektedir. Askerliğini "Sıhhiye Çavuş" olarak yapar (Durbilmez 2018: 205). Askerlik yaptığı yıllarda doktorların yanında hekimlik bilgisini uygulamalı olarak geliştirdiği ve gelenekli şifa yöntemleriyle modern tıp yöntemlerini birleştirdiği anlaşılmaktadır.

Şiir söylemeye/yazmaya küçük yaşlarda yönelir. Şiire yönelmesinde soyaçekim, âşık meclislerinde bulunma ve rüyada bade içme gibi sebepler etkili olur. Anne ve baba taraflarından bazı aile büyüklerinin köy odalarında usta malı şiirler söyledikleri, büyükbabası Bekir'in doğmaca olarak dinî-tasavvufî şiirler söylediği ifade edilmektedir. Aile büyüklerinden başka âşık tarzı şiirler söyleyen/yazan Akça Ozan, Çemeloğlu, Türkmenoğlu, Ozantürk ve Yaşar ile de akrabalık bağları bulunması sebebiyle "soyaçekim" yoluyla şiire yöneldiğini söylemek mümkündür. Zira Âşık Şifaî gibi Akça Ozan ve Çemeloğlu'nun annesi Esme Hanım da Akçaoğulları sülâlesindendir. Şifaî'nin kızı Meryem'den olma Türkmenoğlu âşığın torunudur (Durbilmez 2018: 205). Doğudan batıya, güneyden kuzeye ulaşımın gerçekleştiği yol güzergâhına yakın olduğu için âşıkların uğrak yerlerinden biri olan bir köyde, Taşpınar'da yaşayan âşık, âşıkların çalıp söylediği köy odalarında onları dinleyerek şiir söyleme/yazma hevesini pekiştirir. Badeli âşıklardan olduğunu bir şiirinde geçen şu dörtlükten hareketle söylemek mümkündür: "Yardımcımız olsun üçler, yediler/ Bize dolu sunup "iç sen" dediler/ Üç yudum içince gülümsediler/ Kevser şarabından iştetimiz var" (Durbilmez 2018: 209). Aynı şiirin son dörtlüğünde belirtildiğine göre, âşığa Şifaî mahlası rüyada verilmiştir: "Vâsıl olan âşık dertlerden

halâs/ Âşığa dermandır imanla ihlâs/ Şifâî rüyada verildi mahlâs/ Ramazan Akça'yız, şöhretimiz var” (Durbilmez 2018: 209). Şifâî mahlasının kendisine rüyada verildiğini bu dörtlükte açıkça söylemekle birlikte, Şifâî mahlası yanında Tabibî mahlasını da kullanmasında, onun Ocaklı bir aileye mensup olması, askerliğini “Sıhhiye” olarak yapması ve halk hekimliğini meslek edinmesi de –muhtemelen- etkili olmuştur. Çevresinde “Ocaklı Ramazan Çavuş”, “Tabip Ramazan Çavuş”, “Hekim Ramazan Çavuş” gibi lâkaplarla tanınmış olan Şifâî, asıl şöhretini hekimlikte kazandığı için âşık tarzı şiirler de yazdığı/söylediği bilgisi zamanla unutulmaya yüz tutmuştur. Özellikle Kırşehir, Çorum, Çankırı, Amasya, Tokat gibi illerden de davet edildiği ve sık sık buralara gittiği ifade edilir. Şiirlerinin bir kısmı sözlü gelenek içinde dilden dile aktarılır. Şiirlerinden bir kısmının kayıtlı bulunduğu el yazması bir şiir defterinin kayıp olduğu söylenmektedir (Durbilmez 2018: 205). 63 yaşında iken, 1955'te vefat eden Şifâî'nin mezarı Taşpınar köyündedir (Durbilmez 2018: 205).

Koşma, semaî ve destan biçimindeki şiirlerinden bazıları günümüze ulaşmıştır. İncelenen şiirlerinde hecenin 8 ve 11'li kalıplarını kullandığı görülür. Şiirlerinin ayak yapılarının çok sağlam oluşu ve çift kafiyeyle ayakların yer aldığı şiirlerde de başarılı olması, usta âşıklardan biri olduğunu gösterir. Ferdî üslup özelliğinden ziyade geleneğin belirlediği ortak üslûbun temsilcilerinden biridir. Şiirlerinde Arapça ve Farsça terkiplere, tamamlamalara yer verildiği gibi, Yozgat yöresi Türkmen ağızlarını yansıtan mahallî söyleyişlere de rastlanır. Sözlü gelenekten derlenen şiirleri dinî-tasavvufî ve millî konulardan oluşmaktadır. Sünnî bir aileye mensup olmasına rağmen Bektaşî meşrepli olduğu -şiirlerinden- anlaşılmaktadır. “Hakk'tan bir lütuftur muhabbet bize/ Gönül meclisinde sohbetimiz var” dizeleriyle başlayan şiiri, Genc Abdal'ın bir şiirine naziredir (Durbilmez 2018: 209). Millî şiirlerinde Cumhuriyet, Atatürk, vatan ve bayrak sevgisi gibi konular belirgindir. Bazı şiirlerinde Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Oğuz Kağan ve Enver Paşa'nın adlarından övgüyle bahsedilir. 33 dörtlükten oluşan *Çanakkale Destanı* meşhurdur. Bu destanda derin bir tarih bilgisi olduğu görülür. Şiirde geçen Gelibolu, Seddülbahir, Kesikdere, Zığındere, Conkbayır, Anafartalar gibi yer adları, Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), Enver Paşa, Seyit Onbaşı, Mahmut Çavuş, Haydar Çavuş, Yahya Çavuş, Kınalı Hasan gibi kişi adları tarihî gerçeklere uygundur. Bunlarla birlikte şiir diliyle anlatılan olayların tarihî gerçeklere uygunluğu ve “Bozok'tan yetiştik Çanakkale'ye/ Çanakkale derler erlik meydana” gibi dizelerden hareketle âşığın Çanakkale savaşına katılmış olabileceğini söylemek mümkündür. Âşığın aynı konuda bir şiirinin daha bulunması Çanakkale savaşına katılmış olabileceği düşüncesini pekiştirir (Durbilmez 2018: 208). Tarihî gerçeklerle birlikte çeşitli kalıp sözlerden, efsane ve menkabelerden de yararlanarak oluşturulan bu şiirleri, âşığın güçlü gelenek temsilcilerinden biri olduğunu düşündürür. “Seher vakti, seher vakti” ayaklı ve 8 heceli ve dokuz dörtlükten oluşan dinî-tasavvufî şiiri, âşığın dinî- tasavvufî konulardaki birikimini yansıtmaya bakımından özel bir yer tutar (Durbilmez 2018: 206). “Bülbüle gül verir, Hak güle bülbül/ Sevdasız gülleri sever mi Mevlâ?/ Bir belâ gelirse eyle tahammül/ Hayâsız dilleri sever mi Mevlâ?” dörtlüğüyle başlayan ve 11 heceli altı

dörtlükten oluşan çift kafiyeli ayaklarla kurulu şiiri “öğütleme” özelliği taşır (Durbilmez 2018: 207-208). Bu şiirinde Ahmet Yesevî’nin hikmetlerine benzer hikmetli sözlerle birlikte atasözlerinden de yararlanmıştır. Yazılı ve sözlü kültür çevrelerinde şiirleri bulunan âşığın öğüt ve hitap yoluyla anlatım, doğrudan anlatım, tahkiye yoluyla, tasvir (betimleme) yoluyla, soru-cevap yoluyla, delil ve ispat yoluyla anlatım şekillerinden yararlandığı görülür.

Şiirlerinde genellikle Şifaî mahlasını kullanan Akça’nın şiirleriyle aynı mahlası kullanan diğer âşıkların şiirleri karıştırılmamalıdır. Özellikle Çankırlı (Dilçin 2002) veya Altunhisarlı-Niğdeli (Çolak 2009, Bakırcı 2010) bir âşık olduğu söylenen, bazı cönklerde/mecmualarda yer alan “Şifai ve Selvi Han” hikâyesinin kahramanı Şifaî ile dil ve üslûp özellikleri bakımından bazı benzerlikleri bulunduğu görülmektedir. Yozgatlı Şifaî daha çok dinî-tasavvufî ve millî şiirler söyler/yazar. Doğmaca şiirler söyleyebilen ve atışma yapabilen âşıklardandır. Çankırlı mı yoksa Niğdeli mi olduğu tartışılan âşık/hikâye kahramanına bağlı olarak çeşitli kaynaklarda geçen şiirler ise genellikle sevgi/aşk konuludur. Günümüz âşıklarından Kayserili Şifaî/Dilâver Pekcan da tıpkı Yozgatlı Şifaî gibi millî konularda şiirler söyler/yazar (Özhan vd. 1992: 264). Ramazan Akça’nın zaman zaman Tabibî mahlasıyla şiirler söylemesi/yazması da şiirlerinin, bu mahlası kullanan başka âşıkların şiirleriyle karıştırılmasına sebep olabilir. Özellikle, Tabibî mahlasını kullanan Sivaslı Bekir Abay’ın şiirleriyle Ramazan Akça’nın Tabibî mahlasıyla söylediği/yazdığı şiirler karıştırılmamalıdır (Ayrıl 1994). Çünkü aynı mahlası kullanan bu iki âşığın şiirleri de -Sivas ve Yozgat’ın komşu olması sebebiyle- karıştırılabilir.

Kaynakça

- AYRAL, A. (1994). *Sivaslı Âşıklar- 1 / Sivaslı Âşık Tabibî*. Sivas: Dilek Matbaacılık.
- BAKIRCI, N. (2010). *Niğde Âşıklık Geleneği ve Niğdeli Halk Şairi İbrahim Daba*. Niğde: Niğde Belediyesi Yay.
- ÇOLAK, F. (2009). *Altunhisarlı Âşık Şifâî*. Ankara: Maya Akademi Yay.
- DİLÇİN, D. (2002). *Çankırı Masalları*. Ankara: Okuyan Adan Yay.
- DOĞAN, D. (2005). *Yozgat Şair ve Yazarlar Ansiklopedisi*. Yozgat: Sılam Yay.
- DURBİLMEZ, B. (2015). *Âşık Türkmenoğlu, Hayatı ve Şiir Sanatı Üzerine Bir İnceleme*. Kayseri: Tezmer Yay.
- DURBİLMEZ, B. (2017). “Şifaî ve Selvi Han Hikâyesi Üzerine Bir İnceleme”. *Gelenekli Türk Anlatıları*, 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Yay. 59-75.

DURBİLMEZ, B. (2017). “Tarihî Olayın Destanlara Yansıması Üzerine Bir Değerlendirme: Yozgatlı Halk Şairlerinin Çanakkale Destanlarından Örneklerle”. *I. Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu (3-5 Kasım 2017)*. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi: Bandırma, Balıkesir.

DURBİLMEZ, B. (2018). *Âşık Edebiyatı ve Taşpınarlı Halk Şairleri*. 5. Baskı. Ankara: Akçağ Yay.

ÖZHAN, M. V. (1992). *Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

* Bu madde, Bayram DURBİLMEZ, "ŞİFAÎ/TABİBÎ, Ramazan Akça", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sifai-tabibi-ramazan-akca> adresinden Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü tarafından verilen izinle alınmıştır.